

Història de
la literatura
catalana
de Josep Comerma

EL CÀNON LITERARI DE JOSEP COMERMA

VICENÇ PAGÈS > TEXT

El banyolí **Josep Comerma** va escriure, l'any 1923, una curiosa història de la literatura catalana que avui és totalment desconeguda. En aquesta obra emet judicis de valor amb una llibertat avui impensable.

>> *Josep Comerma i Vilanova va néixer a Banyoles l'any 1887 i va morir a Canet de Mar el 1936, d'on era rector des del 1927. Fou professor de llatí, retòrica i literatura a Girona.*

Quan pensem en la història de la literatura catalana, de seguida se'ns acudeixen una sèrie de moviments culturals més

o menys successius, o bé una corrua d'autors disposats ordenadament l'un al costat de l'altre, immòbils com les estàtues del jardí de Luxemburg. Aquesta periodització i aquest canón, que al comú de la gent li semblen tan inamovibles com els elements de la taula periòdica, són, tanmateix, el resultat d'un seguit atzarós de tries ideològiques, d'afinitats estètiques, de credos morals i també de dèries personals. La manera d'entendre avui dia la literatura és majoritàriament deutora del materialisme dialèctic: en el relat que en resulta, cada autor és el símptoma d'un moviment, i cada moviment és la conseqüència dels canvis originats en la infraestructura econòmica. Potser per això els nostres estudiants vinculen més la paraula *literatura* als períodes històrics que no pas a uns determinats estils personals d'escriptura. Però no sempre ha estat així. Abans que les nostres universitats obrissin els braços a György Lukács hi circulaven històries de la literatura catalana com les de Garcia Silvestre, Nicolau d'Olwer o Josep Comerma. Josep Comerma Vilanova va néixer a Banyoles el 1887. Va cursar estudis eclesiàstics al seminari de Girona, es va doctorar en teologia a Tarragona i va morir el 1936 a Canet de Mar. Abans d'instal·lar-se en aquesta darrera població com a rector, va ser professor de gramàtica llatina i de retòrica i literatura. La seva *Història de la literatura catalana*, publicada el 1923 per l'Editorial Políglota, és tradicional i alhora personal, és a dir, ben el contrari de les últimes tendències universitàries.

Entre la portada del llibre i el nihil obstat, Josep Comerma hi intercala una «Perspectiva general de les lletres catalanes», que mostra la seva concepció biològica –més aviat cíclica– de la història de la nostra literatura, que segons ell consta de naixement, creixença, plenitud, decadència i renaixement. A continuació, trobem l'índex d'autors amb la indicació

YAIR-HAKAI

de les pàgines on apareixen, com si Comerma volgués preservar-los una certa individualitat més enllà de l'adscripció a les cinc etapes esmentades; etapes que, per cert, avui molts especialistes consideren obsoletes: són freqüents els manuals que eviten curiosament la paraula *Decadència*, i també els que redefeixen el terme *Renaixença*.

El que sobta més del llibre de Comerma és la manera de classificar llibres i autors, molt llunyana del que solem trobar en els textos d'avui dia. Dins l'era de «Plenitud», Comerma incorpora un capítol dedicat a «Moralistes» i un altre a «Ascetes». Dins el que anomena «Renaixement» sobta trobar-hi Josep Pella i Forgas en el capítol «Història» (tot i que, certament, avui podem considerar la seva història de l'Empordà com una forma erudita de ficció). S'agraeix el capítol «Conte i narració», que valora el gènere curt en la mesura que es mereix. Avui dia no sobta que Comerma inclogui un apartat com «Crítica», però sí un de «Folk-lore». Dins el de «Gramàtics i filòlegs», ens adonem que Pompeu Fabra no sorgeix del no-res, sinó que té precedents il·lustres com Pau Ballot,

MARC BARONNET

>> *Jardí de Luxemburg.*

Pere Labèrnia i Josep Aladern. Per convèncer-nos de la visió integradora de la literatura que tenia Comerma, només cal llegir els títols dels tres últims capítols: «Homes de ciència i d'estudi», «Religió i moral» i, finalment, «Polítics». En aquest darrer capítol, hi conviuen personatges tan distants com el republicà Abdó Terradas, el general Prim i Francesc Cambó, de qui el savi Comerma

**Comerma afirma que la llengua catalana
«no busca fer grans paràgrafs musicals i sonors;
diu clarament el que vol dir, i prou»**

>> *Imatges de Folch i Torres, Raimon Casellas i Torras i Bages.*

diu: «Com a polític català la seva característica és l'oportunitisme».

Comerma se sotmet a la moral catòlica, però emet judicis de valor amb una llibertat que avui difícilment trobaríem en una història de la literatura; cal afegir-hi que l'encerta gairebé sempre. Així, Juli Vallmitjana «és un instintiu, un impressionista: l'estructura és defectuosa, però els episodis són brillants»; Eugeni d'Ors, «més que filòsof, és un enamorat de la bellesa de la filosofia; més que un pensament, és una voluntat; més que un home d'idea, és un home de forma. La seva obra apareix més bella que sàvia, més brillant que profunda». Per compensar, més avall llegim que Anicet de Pagès «escrivia unes odes religioses estupendes i magnífiques». Les obres de Folch i Torres «són de sana lectura», mentre que Raimon Casellas, «si un defecte té, és pintar amb massa cruesa la part tràgica de la vida». De vegades, quan es deixa anar, a mossèn Comerma li surt la vena moral. En altres ocasions el que li surt és la vena retratista: «Era el doctor Torras i Bages home de cara ferrenya, de veu robusta i viril, de llavi imperatiu i absolut, d'aspecte sever i autoritari, de mirada gairebé inexpressiva per la seva miopia accentuada».

Una llengua poc retòrica

Llegida avui, aquesta *Història de la literatura catalana* té la virtut de recordar-nos que hi ha altres maneres d'acostar-se als llibres a part de la que ens han ensenyat. Josep Comerma no pretén transmetre un coneixement científic, sinó que s'aventura tot sol en terra amiga, armat amb més lectures que teories, sense referències bibliogràfiques ni notes a peu de pàgina. El seu llibre proporciona una visió transversal de la cultura catalana, i no només del que l'especialització ha acabat consagrant com a literatura. Hi trobem, per exemple, una hipòtesi atractiva sobre la llengua: «La paraula catalana és pràctica; és mitjà d'expressió senzill i clar, més esclau de la diafanitat del concepte que de la bellesa de la forma. No busca fer grans paràgrafs musicals i sonors; diu clarament el que vol dir, i prou. És més amiga de l'aticisme que del retoricisme».

Els grans noms de llavors són els mateixos que ara: Ramon Llull, Ausiàs March, Jacint Verdaguer. Són els

menors els que han canviat. Avui dia, llegint certs manuals pot fer l'efecte que Narcís Oller és el novel·lista català indiscutible del segle XIX, però mossèn Comerma –i una vegada més coincidim amb ell– no el destaca per damunt dels seus contemporanis. Ja hem dit que el llibre es publicà el 1923: Salvat-Papasseit ja havia publicat uns quants llibres, però Comerma no en diu ni una paraula, ni d'ell ni de les avantguardes en general. Prejudicis, potser.

La *Història de la literatura catalana* de Josep Comerma sembla escrita durant l'Antic Règim. Arreu hi escampa adjectius que ara ens fan passar vergonya, com *gloriosos*. En els llibres, Comerma hi busca, a part d'edificació, l'ànima del poble, però en els seus judicis estètics es detecta una formació retòrica i literària profunda. Naturalment, alguns d'aquests judicis són insensats o estrafolaris; el mateix es podrà dir d'aquí a un segle –si no abans– dels llibres de literatura que llegeixen els nostres fills.

Vicenç Pagès Jordà és escriptor.

L'autor s'aventura tot sol en terra amiga, armat amb més lectures que teories, sense referències bibliogràfiques ni notes a peu de pàgina